

Äidinkielen opetus

Suomen kielen opetus Ruotsissa

»Kotikieli» siirtolaislasten aineena

Suomen kielen opetuksella on Ruotsissa vielä hyvin lyhyt historia. Vaikka Pohjois-Ruotsissa asuvan suomenkielisen väestön lapset eivät kouluun menessään osanneet yhtään ruotsia, heidät pantiin tavalliseen ruotsalaiseen luokkaan, jossa kaikki opetus tapahtui ruotsiksi. Suomen kielen puhuminen oli kokonaan kielletty, ja lapsia rangaistiin, jos he vaikka välitunnilla puhuivat suomea keskenään. Olen kuullut monen, nyt keski-ikäisen, tornionjokilaaksolaisen katkerista kokemuksista koulu-ajaltaan. Lasten rankaiseminen suomen kielen puhumisesta kiellettiin asetuksella vasta vuonna 1957.

Vuonna 1966 julkaistiin Ruotsissa ns. kuninkaallinen kirje, jossa mainittiin, että suomea saa opettaa suomenkielisille lapsille äidinkielenä parin viikkotunnin ajan. Kirjeessä mainittiin myös, että muutkin siirtolaiskielet saattavat tulla kysymykseen. Muistan Jukan ja Kirstin ja pikku Pirjon kirkastuneet ilmeet, kun yhtäkkiä sainkin puhua suomea heidän kanssaan ja sain ruotsin kielen opettajana selittää esim. kieliopin vaikeuksia suomeksi. Mutta monen tuhannen lapsen kohdalla tämä uudistus tuli liian myöhään. 12-vuotias Tuula, joka moneen vuoteen ei ollut koulussa sanonut sanaakaan, ei ruvennut puhumaan — ei edes suomea. Mutismin parantaminen on pitkä-aikainen ja vaikea prosessi, ja siihen tarvittaisiin suomenkielisen psyko-

login apua — ja heitä täällä on kovin harvassa. Siksi tilanne oli monella lapsella toivoton. Ensimmäinen suomalainen opettaja tuli Göteborgiin vuonna 1968, ja sen jälkeen on siellä ollut työssä monta sataa suomalaista opettajaa.

Vuonna 1977 tapahtui ns. kotikielen opetuksen uudistus: siirtolaislasten kotikielestä tuli aine Ruotsin peruskoulussa. Useimmat meistä halusivat tosin puhua äidinkielen tai suomen kielen opetuksesta; kotikieli-sana tuntuu jotenkin alentavalta. Virallinen nimitys Ruotsissa on kuitenkin jatkuvasti kotikieli — kaikista siirtolaisten vastalauseista huolimatta.

Koulun velvollisuus on tiedottaa vanhemmille kotikielen opetuksesta, tarjota opetusta ja järjestää se. Vanhemmille ja oppilaille tämä opetus on vapaa-ehtoista; vanhempien on opetusta siis anottava. Mutta jos oppilas on ilmoittautunut opetukseen, on siihen osallistuttava yhden lukuvuoden ajan. Aika opetukseen otetaan jostakin muusta aineesta, mikä tuottaa monelle melkoisia vaikeuksia. Oppilaat eivät halua olla poissa »tärkeiltä» tunneilta, ja he tarvitsevat myös harjoitusaineiden opetusta. Tästä syystä moni oppilas valitettavasti luopuu kotikielen opetuksesta. Usein ruotsalaiset opettajat vaikuttavat tähän kielteiseen valintaan sanomalla »minun tunneiltani et ainakaan saa olla poissa». Kotikielen vapaaehtoisuus on koko ajan ollut opettajille vaikea ongelma, koska heille se merkitsee työn epävarmuutta. Opettajathan jäävät tällä lailla jotenkin oppilaiden ja vanhempien panttivangeiksi.

Kotikielen opetukseen kuuluu myös

Äidinkielen opetus

opintojen ohjaus kaikissa oppiaineissa sekä peruskoulussa että lukiossa. Opintojen ohjaus merkitsee sitä, että jos oppilas ei ymmärrä ruotsalaisen opettajan selostuksia eikä oppikirjan sisältöä, opettaja pyytää apua kotikielen opettajalta, joka silloin selittää opetuksen tai oppikirjan sisällön oppilaan äidinkielenä.

Kotikielen opettajien koulutus alkoi Ruotsissa kymmenen vuotta sitten. Koulutus on kaksivuotinen ja antaa pätevyyden opettaa kotikieltä koko peruskoulussa ja lukiossa. Opettajan olisi paineuduttava kaikkiin aineisiin voidakseen antaa opintojen ohjausta, ja siksi koulutusta on moitittu.

Ruotsin opetussuunnitelmassa »Läroplan för grundskolan 1980» = LGr 80 sanotaan:

Kotikielen opetuksen tulee kehittää oppilaiden kielitaitoa niin, että heistä sen avulla kehittyy ihmisiä, joilla on vahva itsetunto ja selvä käsitys itsestään ja siitä, mihin he kuuluvat ja minkälaiset heidän elinehtonsa ovat.

Kotikielen opetuksen tulee auttaa oppilaita pitämään hyvät yhteydet perheeseensä ja omaan kieliryhmäänsä. Siten heidän kielellinen kehityksensä ja muutkin edellytyksensä paranevat. Opetuksen on luotava pohja oppilaiden kehittymiselle aktiiviin kaksikielisyys-tyteen. Opintojen ohjauksen tarkoituksena on tukea eri aineiden opetusta ja antaa lisävirikkeitä kielen kehitykseen.

Useimmiten opiskellaan pienissä ryhmissä, ja joskus oppilas voi joutua matkamaan naapurialueelle, jos tarpeeksi suurta ryhmää ei voida saada kokoon omalla alueella.

Oppimateriaalin hankkiminen tuottaa usein vaikeuksia. Melkein kaikki aineisto hankitaan Suomesta. Mutta sekä opettajat että oppilaat valittavat, että Suomessa ilmestyvät oppikirjat ovat täällä asuville oppilaille liian vaikeita mm. sanastoltaan. Opintojen ohjauksesta valitetaan sitä, että Suomessa ja Ruotsissa ei lueta samoja asioita samoil-

la luokilla, joten opettaja joutuu selaimaan eri vuosikurssien oppikirjoja löytääkseen tarvittavat tiedot.

Suomalainen kulttuuri ja yhteiskuntaoppi sisältyvät nekin kotikielen opetukseen. Ruotsin oppisuunnitelmassa sanotaan:

Oppilaiden täytyy saada tietoa omasta kulttuuritaustastaan, uskonnostaan, historiastaan ja maastaan. Heille on myös annettava tietoa lähtömaansa yhteiskunnasta, mm. koulutuksesta ja työmarkkinoista. Tämä lisää oppilaan itsetuntemusta ja avartaa hänen käsitemaailmaansa ja sanavarastoaan. Opetuksessa on käytettävä omakielistä kirjallisuutta, kuvia ja musiikkia. Etenkin ylä-asteella on oppilaiden hankittava tietoja siirtolaisten tilanteesta Ruotsissa ja muissa maissa sekä heidän oikeuksistaan ja velvollisuuksistaan.

Yleensä oppilaat saavat opetuksensa omalla rehtorinalueellaan. Kun oppilaiden vanhemmat ovat pyytäneet äidinkielen opetusta, muodostetaan ryhmät, ja koulun rehtori anoo sopivan määrän tunteja koulukonttorista, jossa henkilökunnan osasto järjestää virkamääräykset opettajille ja jakaa tunnit. Valtio myöntää kunnille varoja opettajien palkkoihin 1,1 opettajan viikkotuntia oppilasta kohden. Jos tämä määrä ei riitä, voi kunta jättää perustellun anomuksen lääninkoululautakuntaan ja saada lisää 0,3 opettajan viikkotuntia oppilasta kohden.

TERTTU ROSENGREN